

ABSTRACTS

Tolkning eller analytiskt redskap. Om betydelsen av terminologi och analogi vid tolkningen av rituella lämningar.

Anders Kaliff

Riksantikvarieämbetet/Uppsala universitet

During the last decade archaeologists have extensively discussed different interpretation perspectives of prehistoric graves and burial practices. In spite of this there are still many routine interpretations and even more often a non-reflective use of nomenclature and conceptual terminology. An awareness of the complexity of prehistoric burials has not always been followed by discussion on how we term our finds and how this in turn affects our interpretation, consciously or subconsciously. This is especially apparent when operational concepts and interpretations are not kept sufficiently separate. Many times the same term is used both as an operative concept and as an interpretation of phenomenon.

The choice of operative terminology is closely related to the dilemmas of interpretation and conceptualisation. How are our interpretations, for example, affected when we use words as operative terms that are emotionally charged in our own time and culture? *Grave* is a term that fits this category well. Are we enticed, when we use the word grave as an operative term, to subconsciously understand prehistoric human views of burial rituals (itself problematic terminology) like our own? Deeply embedded in this question of how we as archaeologist name and interpret an artefact or phenomenon, is a matter of where we find our points of reference. Is there such a thing as an unconditional interpretation? At a fundamental level the answer is undoubtedly no. As individuals we are always affected by the world around us. If we do not consciously choose analogies then we unreflectively use our own points of departure, and our own time, as analogy. The problem is that this particular analogy usually does not work too well within archaeology. The source criticism that occurs against analogy is unevenly distributed. We examine our consciously chosen analogies critically, but seldom pay attention to what the alternatives are. A belief that such unconditional interpretations are possible rests upon an illusion, namely the illusion that our own powers of observation/deduction function within a closed system, disengaged/free from the influence of the world around us.

Here we find part of the problem behind why certain words, used as operative concepts, steer our interpretations at a subconscious level. It is quite simply impossible to use a word like grave or grave-gift in field documentation contexts without being affected by the meaning of the word in our own cultural context. An awareness of this does not push the entire problem to one side but at least facilitates things so that we can focus upon the chosen analogies that we often perceive as more difficult to manage.

Livet efter döden – hantering av döda.

Fredrik Fahlander

Institutionen för arkeologi och antikens kultur?, Göteborgs universitet

I mitt anförande vill jag ta upp ett antal grundläggande temata kring de olika processer som normalt är involverade i hanteringen av döda; exempelvis kroppens transformation, själva gravens 'efterliv' och dess rumsliga och tidsmässiga relation till andra gravar. Dessa olika processer arbetar generellt sett efter egna förutsättningar och logiker men i olika skärningspunkter kan de initiera olika typer av handlingar, praktiker och föreställningar hos de efterlevande. Genom att uppmärksamma sådana skärningspunkter och små förändringar/förskjutningar i gravpraktik, dvs. studera undantag och 'misslyckade' ritualer, kan vi ofta få fram ytterligare, eller i vilket fall, mer intressant information än vad holistiska försök att fånga helheter brukar ge. Fokus ligger med andra ord på tid, sekvens och lokal variation, vilka jag menar förtjänar att diskuteras i högre grad än vad som är brukligt innan vi klättrar Hawkes stege och tolkar de mer ideologiska och kosmologiska dimensionerna kring kropp, identitet och eskatologi. Jag kommer även med exempel från min egen forskning att beröra de fiktioner och föreställningar vi har om kroppen, döden och graven.

Egna och andras ugnar. Reflektioner kring bortvalda kremeringsanalogier.

Ing-Marie Back Danielsson

Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet

Ett av de vanligaste sätten att nå ökad förståelse för den skandinaviska järnålderns kremeringspraktiker sker genom jämförande analogier. Inspiration och stöd för tolkningar hämtas exempelvis från medeltida norröna källor och från järnålderns samtida icke-skandinaviska skriftliga källor. Även antropologiska studier används. Ett nyare exempel på ett givande sätt att diskutera järnålderns seder med likbränning utgör Terje Östigårds bok "Transformatören" (2007), där begravningsritualer i framför allt Nepal utgör grunden för resonemang kring järnålderns kremationer. Få arkeologer ägnar nutida skandinaviska kremationspraktiker uppmärksamhet. I detta föredrag kommer jag att diskutera hur analyser av nutida eldbegängelser på ett fruktbart sätt kan såväl kontrasteras mot som liknas vid järnålderns kremationspraktiker – särskilt vad det gäller uttryck av identiteter.

Skelettering, kremering och sortering av de döda under mellanneolitikum. För att göra en förfader måste man knäcka lite ben.

Åsa M. Larsson.

Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet

Bristen på tydliga gropkeramiska gravar på fastlandet ses ofta som ett resultat av dåliga bevaringsförhållanden. Att det varit ett närmast stående inslag att hitta spridda brända och obrända människoben på gropkeramiska boplatser har reflexmässigt tolkats som rester av förstörda gravar, företrädesvis yngre gravar om benen varit brända. Det finns ett mentalt motstånd mot att bedöma spridda benrester i ett boningslager som en etablerad begravnings-tradition. På boplatserna Bollbacken i Västmanland hittades stora mängder brända ben daterade till mellanneolitikum i en husränna och i små gropar. I anläggningarna ligger ben från flertalet individer, ibland tillsammans med djurben. Utifrån analyser av

benens sprickor anser jag mig kunna påvisa att de döda bränts i delvis olika stadier av skelettering, en del nära inpå döden, andra efter en längre vänteperiod.

Jag tänker diskutera vad Bollbacken och andra lokaler kan lära oss om begravningsritualerna inom den gropkeramiska kulturen, och om vikten av att notera och reflektera över förekomst av människoben i boplatsumiljö. Sönderdelning och hantering av kroppsdelar kan vara en central del av en annan kulturs naturliga hantering av sina döda. Jag kommer även att ta upp vikten av att inte automatiskt använda sig av en dualistisk kategorisering av människa respektive djur. Skillnader i hanteringen av hund respektive säl på Bollbacken visar att befolkningen här kan ha rört sig med fler kategorier än så. Humanosteologi är mer än bara köns- och åldersbedömning, och animalosteologi är mer än bara ekonomi. En bättre samverkan och dialog mellan osteologer och arkeologer behövs.

Den deponerade döden. Medeltida silverdepåer som gravrepresentationer.

Nanouschka Myrberg

Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet

Silverdepåer är en stor och fantasieggande fyndkategori, som genom åren förklarats på många olika sätt. Förklaringarna har ofta utgått från ett ekonomiskt eller ett rituellt-magiskt tolkningsperspektiv på fenomenet som sådant, snarare än att söka urskilja olika kategorier fynd från varandra och förstå för de situationsspecifika skäl som kan ha funnits för deponeringarna. Här diskuteras istället vissa skandinaviska, finska och baltiska silverdepåer som representationer av döda personer, utifrån depåfynd, gravmaterial och mytologi. De enskilda artefakterna ska förstås som delar av en helhet vilken kan diskuteras utifrån social- och gendertillhörighet. Vissa föremål har en särskild laddning i förhållande till gravsituationen. I depåerna signalerar de rituella *och* rationella val gjorda av de efterlevande, i omsorg om den döda personens tillvaro i livet efter detta och sin egen tillvaro här.

Hvidgårdsmannens biografi och arkeologins tanatologiska semantik.

Joakim Goldhahn

Humanvetenskapliga institutionen, Högskolan i Kalmar

Mitt bidrag kommer att försöka karaktärisera, kritisera och diskutera några av de paradoxer vi möter då vi försöker diskutera döden som ett meningsskapande fenomen. Det argumenteras för att människors handhavande med de döda är minst lika komplicerat och motsägelsefullt som deras handhavande med livet. För att exemplifiera mina tankar kommer jag att utgå ifrån Hvidegårdsgraven från Själland i Danmark och diskutera de problem och möjligheter vi möter när vi arkeologer försöker skriva döda människors biografi.

Kropp, identitet och materiell kultur. Linköpings domkyrkogård under tidigmodern tid.

Göran Tagesson
Riksantikvarieämbetet

This paper discusses the human body as a kind of material culture, an active medium for expressing values and beliefs, as well as hopes for the life after this. The excavation of the cemetery at Linköping Cathedral in 2002-2003 comprised 570 individuals from the period 1100-1810. We have here a unique opportunity to study living conditions and changes in mortuary practice over a long period.

The material has been divided stratigraphically into three medieval phases (1-3) and three post-medieval phases (4-6). The period from c. 1500 until the end of the 17th C. (phase 4) saw a distinct continuity in burial traditions from the Late Middle Ages. The great change actually came in the 1670s and 1680s, when burial customs became much more heterogeneous. Arm positions were allowed to vary more, the deceased was buried in normal clothes and it became much more common to put personal belongings in the graves. Phase 6 comprises the period 1780-1810, which is characterized by the introduction of a linear system, with burials taking place as deaths occurred, with no consideration for family, gender, social status etc.

The change in mortuary practice at the end of the seventeenth century can be interpreted as an expression of a more individual attitude to the human body and the grave as a social medium. The time around 1700 was a watershed between the united church of Sweden's Age of Greatness, perceived as the obedient instrument of the absolute monarch, and the more open attitude of the Age of Liberty, when new revival movements such as pietism began to gain influence, with their more personal and individually coloured faith. We interpret these clearly detectable changes in the material culture as an example of the concept of modernity.

Den farliga döden och de farliga döda: dödsuppfattningar och gravskick från medeltid till tidigmodern tid

Kristina Jonsson
Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet

In my paper I will discuss practices related to concepts of the dead body as having been perceived both dangerous for, and in need of help from, the living, in the liminal period between death and funeral. I will describe two archaeological case-studies: for one I will discuss the early medieval custom of placing wooden rods in the grave, using medieval written sources and modern ethnological analogies as interpretative tools. Secondly, I will look into changes in practice brought on by the reformation, regarding the views of death and the dead.

Begravd på magen – gammalt globalt öde.

Caroline Arcini

Riksantikvarieämbetet

I mer än hundra år har arkeologer spekulerat i varför vissa individer har begravts liggande på magen. Detta fenomen har observerats och noterats över hela världen, i olika kulturer från stenålder fram till modern tid. Olika förklaringar till beteendet har föreslagits. Denna globala studie, som är den första i sitt slag, indikerar att seden att begrava folk på magen representerar ett djupt rotat beteende hos människan. Det visar hur en person som avviker från samhällets normer kan bli behandlad genom att begravas på magen. På vissa platser sammanfaller en ökning av antalet påmagengravar med perioder av migration, både frivillig och påtvingad. Det är troligt att det återspeglar de initiala svårigheterna i mötet mellan olika kulturer och religioner.